

Август Мейснер та зародження «історій про злочини» в культурі Просвітництва

У відділі рідкісних книг бібліотеки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського в Одесі перебувають п'ять томів зібрання творів Августа Готтліба Мейснера видання 1811–1822 рр. [4].

Дивно, але ім'я Мейснера майже невідомо у наш час, не згадується в жодній праці нашої історичної та літературної традиції. Спробуємо хоча б частково заповнити цю лауну та охарактеризувати основні віхи життя та творчості цього доволі цікавого німецького автора часів Просвітництва. А також окреслити можливі подальші напрями досліджень його спадщини.

Август Готтліб Мейснер (3 листопада 1753, Будішин — 18 лютого 1807, Фульда) — німецький письменник-белетрист і викладач епохи Просвітництва, один з перших письменників у жанрі кримінального роману. Народився у родині квартирмейстера. З 1764 по 1772 рік навчався в школі в Льюбау, яку закінчив 18 вересня 1772 року. Потім вивчав право в університеті Віттенберга і перейшов у 1774 році в Лейпцизький університет, який закінчив в 1776 році [5, S. 694]. Вже під час навчання він виявив свою любов до театру і поезії. Однак за наполяганням матері він відмовився від цих художніх амбіцій та відправився в Дрезден в якості клерка. Тут він незабаром став членом масонського ордену.

Після здійснення у 1785 році подорожі по Австрії отримав 26 листопада 1785 року місце професора естетики і класичної літератури в Празькому університеті. Мейснер був прихильником поширення німецької мови в університетах, активним розповсюджувачем ідей Просвітництва і подальшої освіти населення. У Празі виконував функції редактора журналу «Аполлон» та перекладав твори французької та класичної літератури німецькою мовою. У 1805 році переїхав до містечка Фульда, де став директором гімназії, але помер через два роки [5, S. 694].

Літературний дебют Августа Готтліба Мейснера відбувся у

1776 році написанням комічної опери «Могила муфтія або дві скупості», прем'єрна постановка якої відбулася 17 січня 1779 в Лейпцигу. Він також написав інші лібрето для оперет і пісенних постановок. У своїх різноманітних публікаціях він проявив себе як противник романтизму і став відомий як автор розважальних історичних романів (Йоганн фон Швабен, 1780; Алквіад, 1781–1788; Бьянка Капела, 1785, і Масаніелло, 1784) [2, S. 632].

Мейснер також писав численні байки. Однією з найвідоміших є «Сонце і вітер», яка часто помилково приписується Йогану Готфріду фон Гердеру.

Повне зібрання творів Мейснера вийшло у Відні в 1811–22 роках в 36 томах. Саме п'ять томів (19, 23, 26, 27, 32) цього

зібрання зберігаються у відділі рідкісних книг бібліотеки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.

Особливе значення Мейснера для німецької літератури полягає в тому, що саме він став засновником нового жанру історій про злочини [1, S. 753]. До нього вже існували описи різних злочинів у формі сенсаційної журналістики та збірників судових справ, деякі з яких були дуже популярні. Однак поділ юридичної і моральної атрибуції злочинного акту зробили розповіді Августа Готтліба Мейснера справжніми бестселерами його часу. Він перемкнув фокус своїх історій з самого акту злочину і покарання за нього на його психологічні та соціальні корені. Читачі знайомляться зі злочинцем ще до його злочинного діяння, вивчають обставини та мотиви акту і тому можуть судити про самий акт.

Уявлення Мейснера в оповіданнях про злочини знайшли своє продовження в наступні роки в праці Фрідріха Шиллера «Злочинець втраченої честі», а також в роботах Генріха фон Клейста.

У ХІХ столітті романи про злочини стають популярними і масово затребуваними. Публікації Мейснера також розглядаються літературною традицією як внесок епохи Просвітництва в кримінальний жанр, який викликав «гуманізацію» прецедентного права шляхом включення соціальних і психологічних рамок умов злочину. Вже до 1800 року збільшилося соціальне значення психологічних обставин скоєння різних злочинів, що

стало впливати на формування громадської думки. Мейснер опублікував в своїх ескізах (14 томів, 1778–1796) понад 50 історій про злочини, які були дуже популярними. І сьогодні вони також пропонують читачеві та історикам дуже гарне і достовірне уявлення про описуваний час.

Наведемо для прикладу деякі назви цих історій: «Вбивство Швармере», «Самозванка, вбивця, палійка і все ж просто нещасна дівчина», «Бродяга, стрілок та вбивця в один і той же час, згідно із законами, і все ж юнак благородної душі», «Вбивця своєї нареченої і грабіжник, але в той же час чесна людина: дивно виявляється, ще більш дивно самостверджується». Уже за цими назвами видно внесок Мейснера в «досвід знання душі»

в душі Просвітництва. Принцип «в кожній людині закладений злочинець» поміщає образ людини в соціальний контекст [3].

Епоха Просвітництва мала намір відкрити людству дорогу до кращого майбутнього, побудувати розумне суспільство на засадах добра і справедливості. Але чим логічнішими прагнули бути письменники, тим більш ірраціональними ставали життя, творчість, теорії. Велика утопія породила великий терор, вершиною роману виховання стали творіння маркіза де Сада, пошук вищого знання призвів до розквіту містичних навчань. Енциклопедисти програли тим, хто слідом за Руссо звертався не до розуму, а до почуттів людей.

XVIII століття намагалося цивілізувати весь світ і протягом усього століття пекучий інтерес викликали не правила, а виключення. В першу чергу — дикуни, диваки та чужинці. Загадковий світ Сходу заповнює європейську прозу, там, на нечітко географічно окресленому місті відбувається дія чи не кожного п'ятого твору. Важливою уявляється думка стороннього, безумець перетворюється в носія іншої правди, іншої логіки. Щоб зрозуміти саму себе, класична культура визначає свої межі, описує те, чим вона не є. Саме в епоху Просвітництва переростає в упевненість підозра, що жінки, діти, простий народ — аж ніяк не недорозвинені чоловіки-аристократи, а самостійні особистості. Виникає ідея історичного розвитку, уявлення про самоцінність і принципові відмінності епох.

1. Bigler I. Meißner, August Gottlieb / I. Bigler // Deutsches Literatur-Lexikon. Biographisch-bibliographisches Handbuch. — 3. Auflage. — Band 10. — Bern : Francke, 1986. — S. 752–753.
2. Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Länder [hrsg v. H. Sturm]. — Band 2. — Collegium Carolinum, 1984. — S. 632.
3. Meißner A. G. Ausgewählte Kriminalgeschichten / August Gottlieb Meißner [Mit einem Nachwort hrsg v. Alexander Košenina]. — St. Ingbert : Röhrig Universitätsverlag, 2004. — 112 S.
4. Meißners Sämtliche Werke [hrsg von C. Kuffner]. — 36 Bände. — Wien : Doll, 1811–1822.
5. Weber W. Meißner, August Gottlieb / W. Weber // Neue Deutsche Biographie. — Band 16. — Berlin : Duncker & Humblot, 1990. — S. 694.

